

N É Z Ő P O N T

PERSPECTIVE

TDK 2018

Emlékezet & Inspiráció: a zsámbéki templom

Éliás Dorottya, Ürmös Eszter

konzulensek:

Kiss Zsuzsanna Emília, Klobusovszki Péter DLA

Absztrakt

A zsámbéki romtemplom és környezete országos szinten jelentős történelmi, művészettörténeti és műemléki érték, melynek kiemelt szerepe van a város életében is. A 18. században egy földrengés következtében jelentősen megrongálódott templom története a középkorig nyúlik vissza. Fennállása óta számos alkalommal felújították, restaurálták, melyek nyomait a templom jól láthatóan magán hordozza - a különféle átalakítások, műemléki beavatkozások hozzájárulnak a templom mai megjelenéséhez.

Bár a műemlék területe számos potenciállal rendelkezik, megközelítési lehetőségei és a városba integráltsága nem tekinthető megfelelőnek.

A tervezési feladat során fontosnak tartottuk, hogy egy olyan közterületet hozzunk létre, amely kiszolgálja a turisztikai igényeket, hozzájárul a város közéletéhez és erősíti a helyi identitást.

A romtemplom látogatói számára egy olyan fogadóépület kialakítása volt a cél, mely jelzésértékű, de nem akar jelentőségében túlnőni a történelmi emlékeken. Szándéka a terület összefogása, új nézőpontok bemutatása és a vizuális kapcsolatok erősítése.

Az lakosság számára tervezett épületrész és annak természeti környezete lehetőséget ad a különféle rendezvények lebonyolítására és része lehet a helyi lakosok mindennapi életének.

A tömegek alakítása és elhelyezése során a legnagyobb feladatunk a két különböző funkció és a történelmi emlékek közötti egyensúly és kapcsolat megtalálása. Ennek eszköztára a kortárs anyaghasználat, forma- és színvilág. Az új tömeget a romoktól elhúzva helyezzük el a terep adottságait kihasználva. A tervezett összekötés jelképes megoldásának tekinthető a különféle nézőpontokat kínáló útvonal.

Abstract

The church and monastery ruins of Zsámbék represent a remarkable, nationwide historical value, and also play an important role in the city's life. The church, which was severely damaged during an earthquake in the 18th century, has a history that dates back to the Middle Ages. It has been renewed and restored several times since its construction and all the different styles make a contribution to the church's character today.

Although the monumental area has many potential, it's not entirely integrated into the city and the options to approach this area are not convenient.

Regarding this assignment, we found it very important to create a public space that attends to tourist needs, participates in the urban public life and strengthens the local identity.

Our purpose was to design a reception building for the visitors of the church ruins which can become a mark of contemporary art, but doesn't want to outgrow the historical monument. The intention of this new building is to unite the different parts of the designing area, to offer great views and new perspectives and to strengthen visual connections for both locals and visitors.

A different part of our building was designed for the local community. It can be used as a location for several events along with its natural surroundings, which can be a part of the everyday life of the residents.

During the formation and settlement of the mass, our biggest challenge was to find balance and connection between the new different functions and the highly rich memorial atmosphere. For that very reason we use materials, forms and colors of contemporary art and decided to place the building a little bit further away from the ruins and take advantage of the character of the surface.

The designed route offering different perspectives can be considered as a symbolic solution for the connection.

Településtörténet

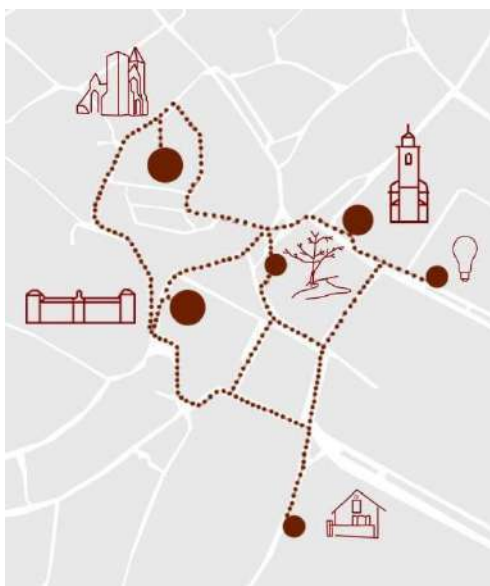
Zsámbék nagy múltra visszatekintő város Budapest közelében, melynek történelme szorosan összefügg az itt található Öregtemplom történetével. A honfoglalás utáni századokban fénykorát élő településen az 1050-es években építettek először templomot. Ennek a helyére építették az 1200-as években premontrei templomot és monostort, amelynek romjai ma is láthatók. A török megszállás kora jelentős károkat okozott a templomban, a település pedig elnéptelenedett és elvesztette korábbi jelentőségét. A templomot később újjáépítették, azonban a 18. századi nagy komáromi földrengésben újra megrongálódott. Ezután már nem építették újjá, köveit elhordták és beépítették a környező házakba, kerítésekbe.

A templom történetében a következő jelentős fordulatot a műemlékvédelem intézményesítése jelentette. Többszöri restaurálása által magán viseli a magyarországi műemlékvédelem történetét, a különböző beavatkozások hozzátartoznak a templom mai megjelenéséhez. Jellegzetes látványa egyaránt kedvelt az ideérkező látogatók és a helyi lakosok által, akik több éven át itt szervezték meg a közkedvelt nyári színházat és az egyéb városi eseményeket.

A történelemből és a különböző térképekből látszik, hogy a középkori templom mindig is fontos pontja volt a településnek, itt kezdett el kialakulni a település utcahálózata. Mára a város fejlődése és terjeszkedése által a városszövet súlypontja eltolódott, a romtemplom területe már nem a közvetlen központban található, megközelítési lehetőségei nem megfelelőek.

A tervezési terület városszövetbe integrálása

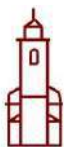

A tervezés első lépéseként fontosnak éreztük, hogy a műemlék területét megfelelően beintegráljuk a meglévő városi szövetbe és hogy a többi köztérrel egyenrangúvá emeljük. Ennek eszközeként miniatűr építészeti beavatkozások segítségével egy útvonalat kívánunk meghatározni, mely a helyi látványosságokra hívja fel a figyelmet: az utcaburkolatokba rejtett jelzőkövek a település több pontján felfedezhetők, segítségükkel egyszerűen és egyértelműen kijelölhetők a település értékes területei, karakteres építészeti elemei.

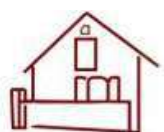
Az említett útvonal részét képezik:

Zichy-kastély: A Zichy család a 17. században megvásárolta települést és kora barokk stílusú kastélyt épített a végvári harcokban lerombolódott kővár helyén. 1900-as évek elejétől oktatási intézményként működik.

Barokk templom: A törökök kiűzése után sváb telepesek költöztek be. Ez a közösség a megrongálódott középkori templom helyett egy új, barokk stílusú templomot épített a Zichy család segítségével.

Szent-Vendel domborműves népi lakóház: Jellegzetessége a homlokzatán található Szent Vendelt ábrázoló dombormű. Az ország egyik legrégebbi és nagyon értékes tájháza, amelyben a sváb helytörténeti gyűjtemény tekinthető meg.

Lámpamúzeum: Borus Ferenc kitartó gyűjtőmunkájának köszönhetően a múzeum 1750-es évektől kezdve több mint 1000 világítóeszközt mutat be. A gyűjtemény a Guinness Rekordok Könyvébe is bekerült.

Zárdakert: A középkori kőfal melletti park a város szívében az apácajelöltek imaterülete, egészségügyi sétájuk helyszíne volt.

A tervezett épület helyszíne, helyzete és kapcsolata

A tervezési programunk fókusza a romtemplom közvetlen közelébe esik, a kijelölt feladat egy olyan látogatóközpont tervezése volt, amely magába foglalja a szükséges kiszolgáló funkciók mellett egy kulturális központ lehetőségét is. Mivel a tervezési terület a kiemelt építészeti és történelmi értékkel rendelkező romtemplomot és kolostorépületet egyaránt magába foglalja, ugyanakkor a lakóövezet szívében helyezkedik el, a tervezett épületnek számos megválaszolatlan kérdésre kell megoldást keresnie: a terület használati viszonyai bizonytalanok, hogyan tudunk megfelelő kapcsolatot létesíteni a környék lakossága és az újonnan érkező látogatók között, milyen építészeti eszközökkel tudjuk a két teljesen különböző csoport igényeit kiszolgálni, területüket egymástól használati szinten elválasztani, együttélés szempontjából összekötni?

Választ a tervezett épület és a hozzá kapcsolódó tereprendezés ad. Számunkra egy olyan épület létrehozása volt a cél, amely egyaránt képes figyelembe venni a jelen lévő lakosság és a megjelenő új réteg, a turisták igényeit.

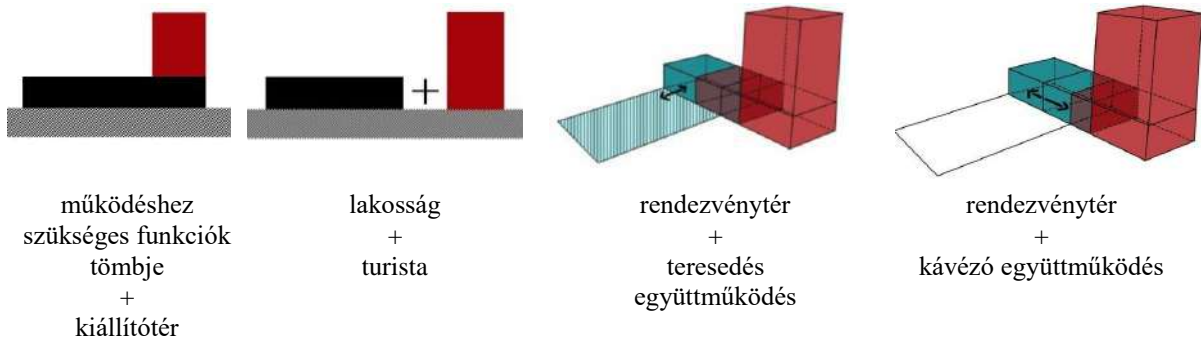
Az épület koncepcionálisan a tervezési terület északnyugati részén helyezkedik el, tömegével és rendezett környezetével a lakosság által kedvelt nagy zöldfelület és a turisták által látogatott romtemplomi terület határán. A telepítés által a tömb fizikailag képes a két egység elválasztására és a kialakított térrendszer által a teljes terület összefogására is. Torony jellegével a településkép jelképes elemének számít, megközelítése a szomszédos temető és az új templom irányából lehetséges.

Funkcionális tagoltsága és használhatósági lehetőségei kapcsolódási pontot nyújtanak a lakosság és látogatók között, hiszen a két külön használati igény egy egységet alkotva egyazon tömbben került elhelyezésre. A kialakítás során fontos szempont volt az akadálymentesség megteremtése, mely az egész tervben megjelenik.

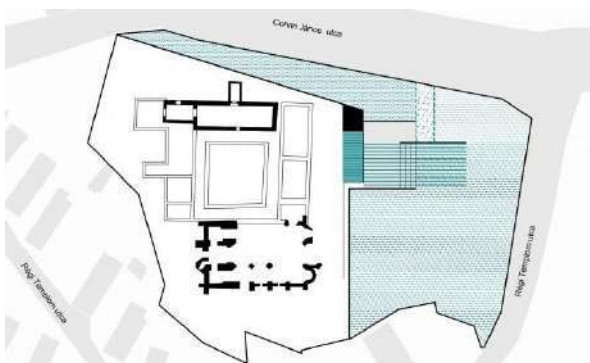

Az épület koncepciója és kialakítása

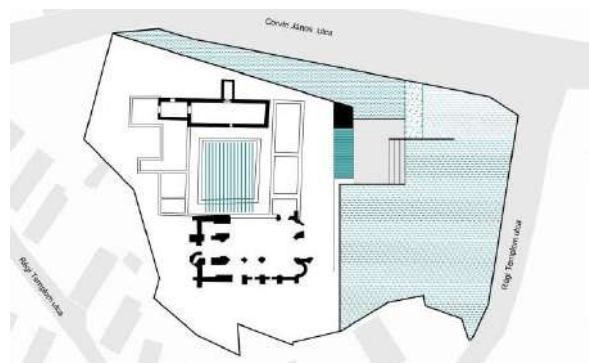
A két részre bontott épület alsó, temperált, terepbe süllyesztett szintje a megérkezés pontjául szolgál és helyet kapnak olyan funkciók is, amelyek a lakosság mindennapi használatának részét képezhetik: az általános nyitvatartással rendelkező kávézó, a mellette kialakított időszakosan és igény szerint működő rendezvényközpont és a szabad használatú teresedés önállóan és együtt, egységet alkotva is használható.

A tér és rendezvényközpont helyzete egymással és a romtemplommal sajátos: a teresedés a nagy múlttal rendelkező nyári színházat idézi, a helységgel szemben kialakított, terepbe süllyesztett teátrális elrendezés biztosítja a leülés lehetőségét, míg a háttérben “díszletként” a templom látványa szolgál. A rendezvényterem alapvetően a lakosság igényeihez igazodik: télen fedett és fűtött teret biztosít események helyszínéül, nyáron flexibilis térként a tér irányában teljesen megnyitható, raktáraiban tárolt utcabútorai szabadon használhatók a terület egészén, különleges alkalmak esetében a kolostor maradványainak közepére, az egykori udvarra könnyen kitelepíthetők. A különböző események rendszertelen időbeli eloszlása miatt a nagyobb kihasználtság érdekében a terem a szomszédos kávézóval egybe nyitható, illetve igény szerint a turistaközpont eseményeinek adhat teret.

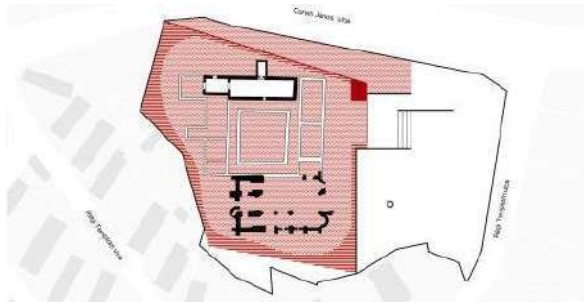

rendezvénytér használati sémája a teresedés lehetőségeit kihasználva

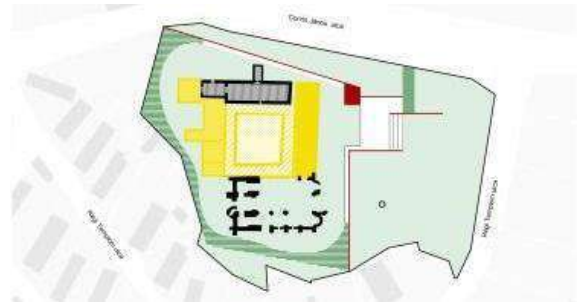

rendezvénytér használati sémája a kolostor egykori udvarát használva helyszínéül

A látogatóközpont önállóan, a lakossági funkcióktól függetlenül működik. Alapkonceptiója egy olyan útvonal kialakítása, amelynek célja a műemléki terület bemutatása annak bizonyos részeire fókuszálva. A történelmi értékek könnyebb megértéséhez különböző magasságokból, más-más perspektívákban és szituációkban kínálunk nézőpontokat.

látogatóközpont szakaszai:
kiállítóter (kötött útvonal, meghatározott kilátás)
rámpa (kötött útvonal, szabad kilátás)
park (szabad mozgás, szabad kilátás)

tervezési terület zöldfelületei,
 kolostor egykori épületének kertrendezési sémája
 (belső tér, kerengő, belső udvar)

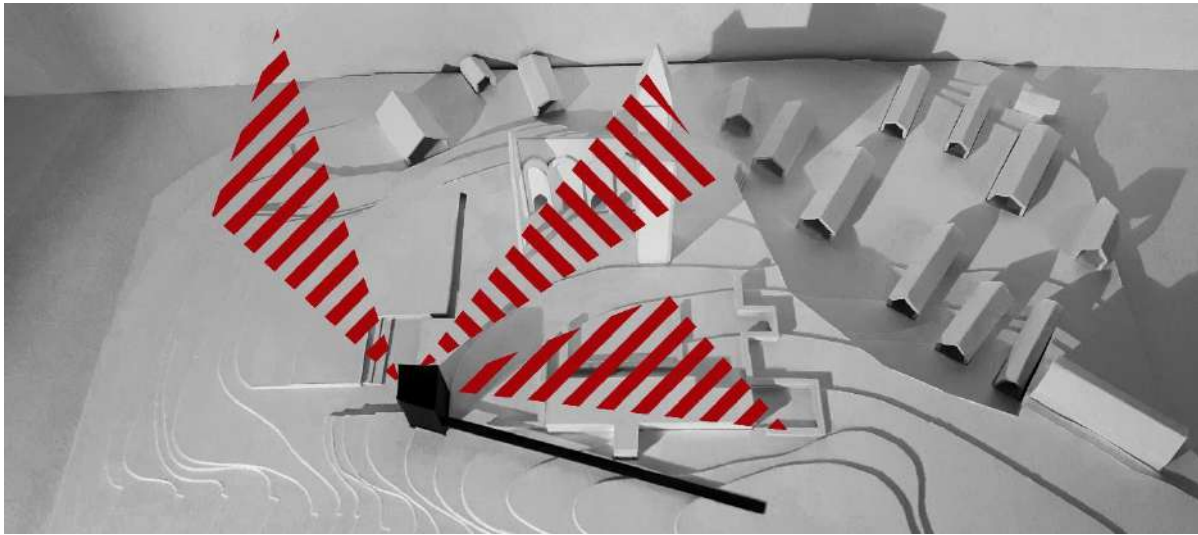
Az tervezett útvonal három fő részre tagolható, melynek első szakaszát a toronyszerű épületben találjuk. A turista és lakossági épületrész kapcsolódási pontjaként a megérkezést biztosító előtér szolgál, mely a kávézó és rendezvényterem szintjén helyezkedik el. Az előtérhez kapcsolva kap helyet az általános fogadósínt, melyből a koncepciót alkotó útvonal indul. Az épületben felfelé haladva, a romok szintjére érve eltűnik a megszokott, hagyományos temperáltság, ezt felváltja egy szabadabb, falakkal határolt külső tér, mely kiállítóterként funkcionál. Alsó szintjén a romtemplom és egykori kolostorépület kőtárának egy kiemelt részét szemlélhetjük, legfelső szintbe érve pedig egy “képtárban” találjuk magunkat, melyben a kiállított “képek” szerepét a terület legkarakteresebb részeit bemutató nézőpontok veszik át: általuk a romtemplomra, a kolostor maradványaira és a templom alatt húzódó tájra kívántuk felhívni a figyelmet. Ennek a szintnek a térélménye a templomrom fennmaradó részeivel hasonlóságokat mutat: a kialakított tömegben keletkezett hiányok teljesebbé teszik a térélményt, általuk a kiemelni kívánt elemekre fókuszálhatunk. Az útvonal ezen részén a haladás kötött, az értékek bemutatása irányított, melynek célja az érdeklődés felkeltése és a megismerés vágyának erősítése.

Az épületből kilépve egy rámpán haladunk tovább, melynek föld feletti magassága lehetővé teszi, hogy egy új, magasított nézőpontból táruljon elénk a terület egész látványa. Ezen a szakaszon a mozgás útvonala továbbra is irányított, de a különös új perspektíva megengedi, hogy más szemmel tekintsünk a területre és könnyebben megértsük a műemlékek fennmaradó részei közötti kapcsolatot.

A rámpáról a terepre érve az útvonal jelzésértékűvé válik, el-eltűnik, már van lehetőség önálló betekintésre, a megismerés lehetősége kiteljesedik - a látogató elhagyhatja a műemlékek ékszerdoboz-szerű bemutatásának folyamatát és mindenki a saját igényei szerint barangolhat a romok között és fedezheti fel a terület sajátos részleteit. A romterület szerves részét képezik, de kevésbé egyértelműen jelennek meg a kolostor alapfalainak maradványai, melyekből nehezen lehet az egykori tereket és azok használati rendszerét megérteni. Ennek egyértelműsítése érdekében kertrendezési eszközöket használunk, kiemelve az egykori kerengőt, a belső udvar területét és a belső tereket.

Az útvonal végén egy újabb rámpa vezeti a látogatókat a megérkezés és a kiszolgáló funkciók szintjére, így a körüljárás teljessé válik.

kilátás az új templomra és a tájra

kilátás a romtemplomra

kilátás a kolostorra

Az épület megjelenése

A látogatóközpont bár megjelenésében toronyszerű formára hasonlító tömb, föld felé magasodó része mégsem ér fel a templom magasságáig: jelzésszerűen, határozottan, de nem hivalkodóan illeszkedik a műemléki értékek környezetébe. Belső terei kompaktak, kisméretűek, ezáltal elkerülhető a látogatók tömeges jelenléte és egy barátságosabb és sokkal inkább emberi léptékű épület jön létre. A műemléki terület elhatárolására támfalakat és kerítéseket terveztünk az épületünk által meghatározott szögekben. Előbbiek erőteljes, karakteres megjelenésűek a bejárat és teresedés hangsúlyozása érdekében, utóbbiak a könnyedebb rálátást biztosítják a templomra és az alatta húzódó városi tájra.

Anyaghasználatban az egyszerűsége törekedtünk annak érdekében, hogy egyensúlyt teremtsünk a templom restaurálásai során használt anyagok változatos megjelenésével. Az épület homlokzata és a kialakított támfalak zsaluzott szürke betonból készülnek, melynek csupán áttörttségét és felületét variáltuk a terekhez illesztve. Élénk és határozott színt csupán az útvonal és a hozzá kapcsolódó kerítések, korlátok esetében használunk: ezek piros színűre festett acél elemek, melyek kis keresztmetszetük miatt inkább finom kortárs beavatkozásnak tűnnek, mint idegen és rideg beleszólásnak.

a templomról készült rajzot készítette: Möller István

Felhasznált források:

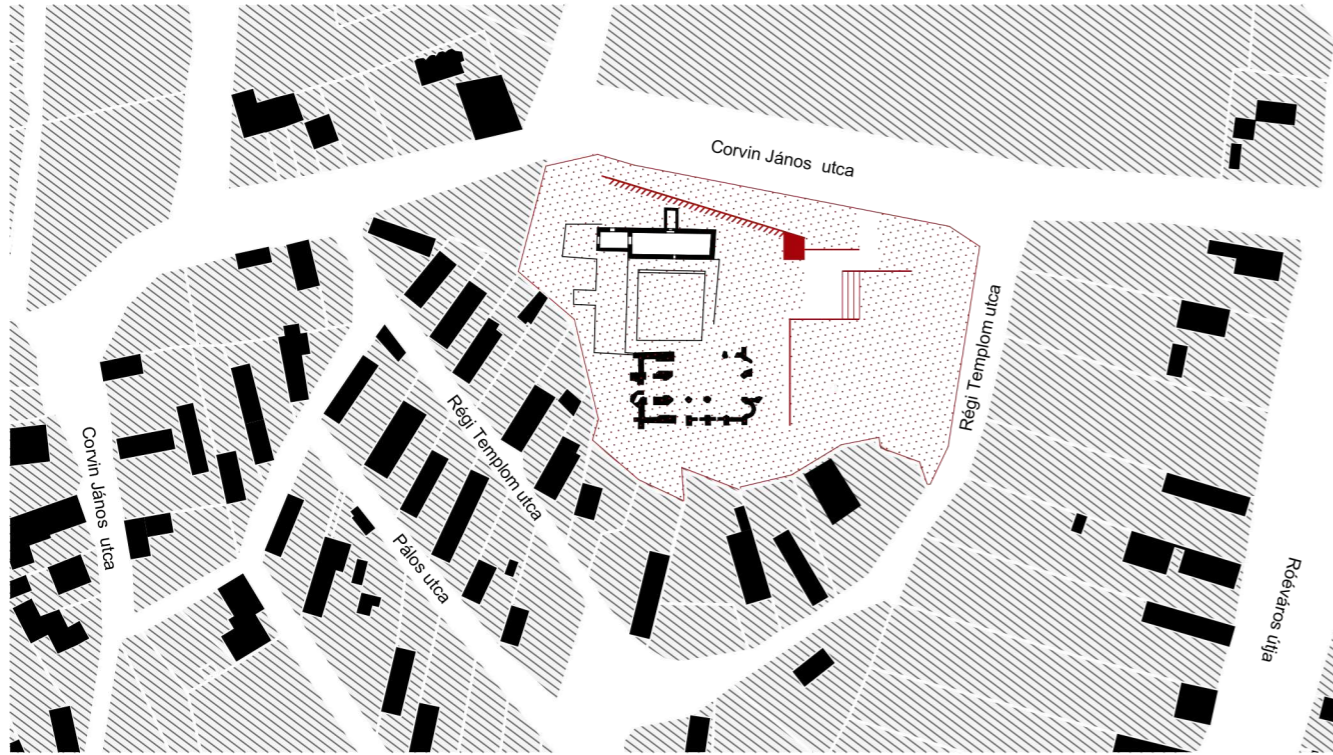
<https://hu.wikipedia.org/wiki/Zs%C3%A1mb%C3%A9k>

<http://www.kastelyok.com/adatlap.php?details=665>

<http://www.zsambek.hu/vendegeinknek/latnivalok/barokk-templom>

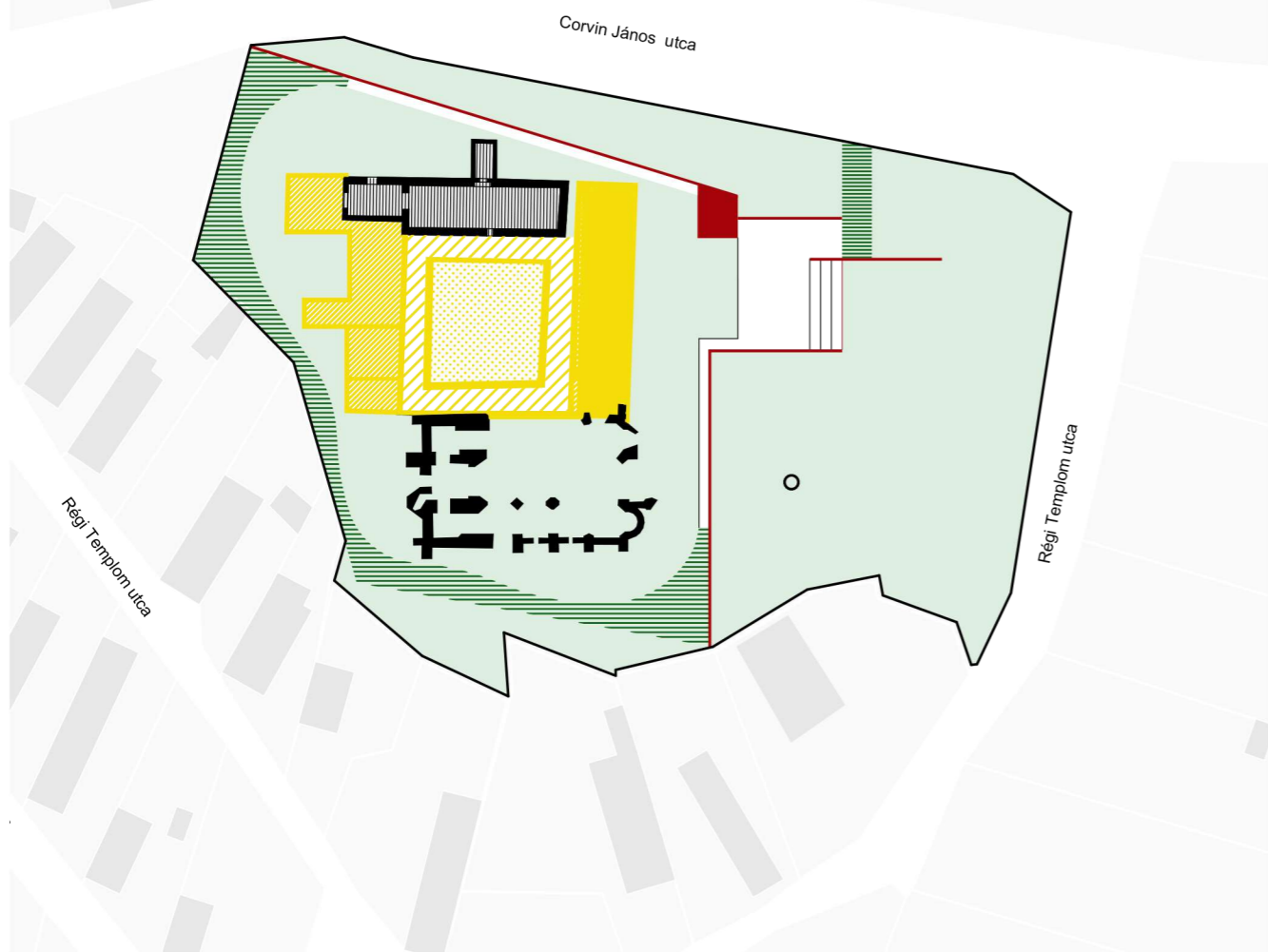
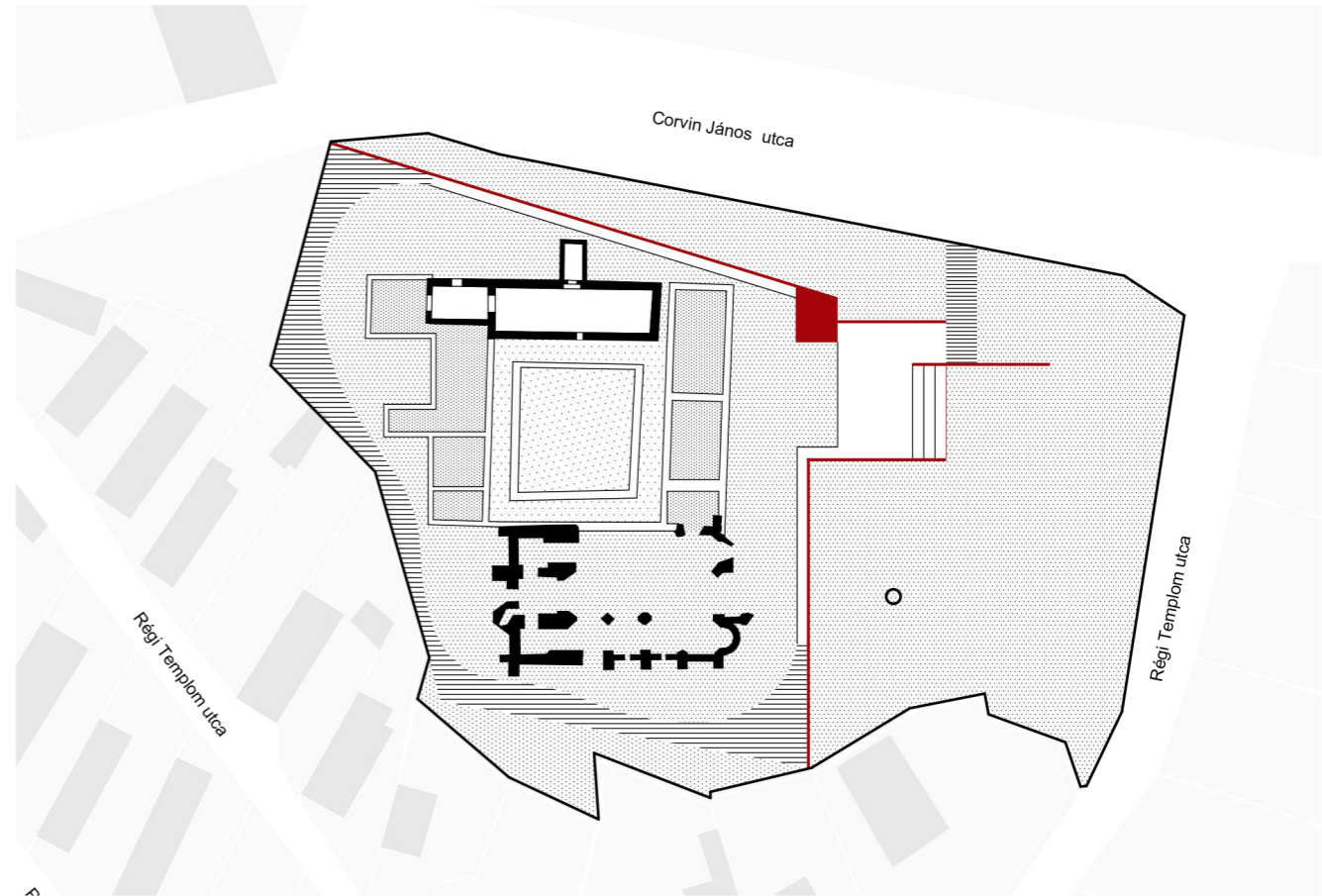
Fehér Krisztina: Történeti épületek elemzése

homlokzaton használt templomrajzok: Möller István

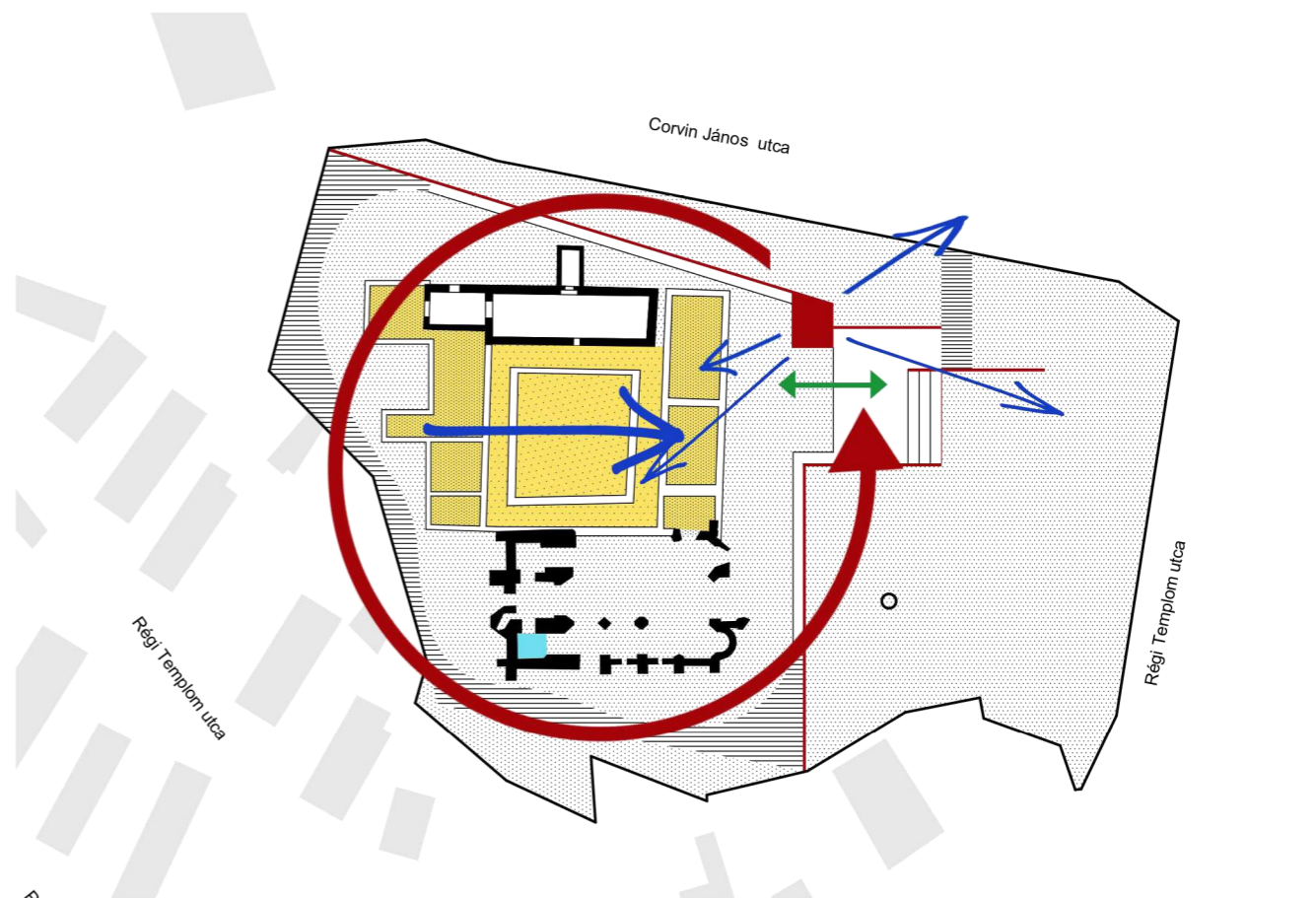
Helyszínrajz

M = 1:2000

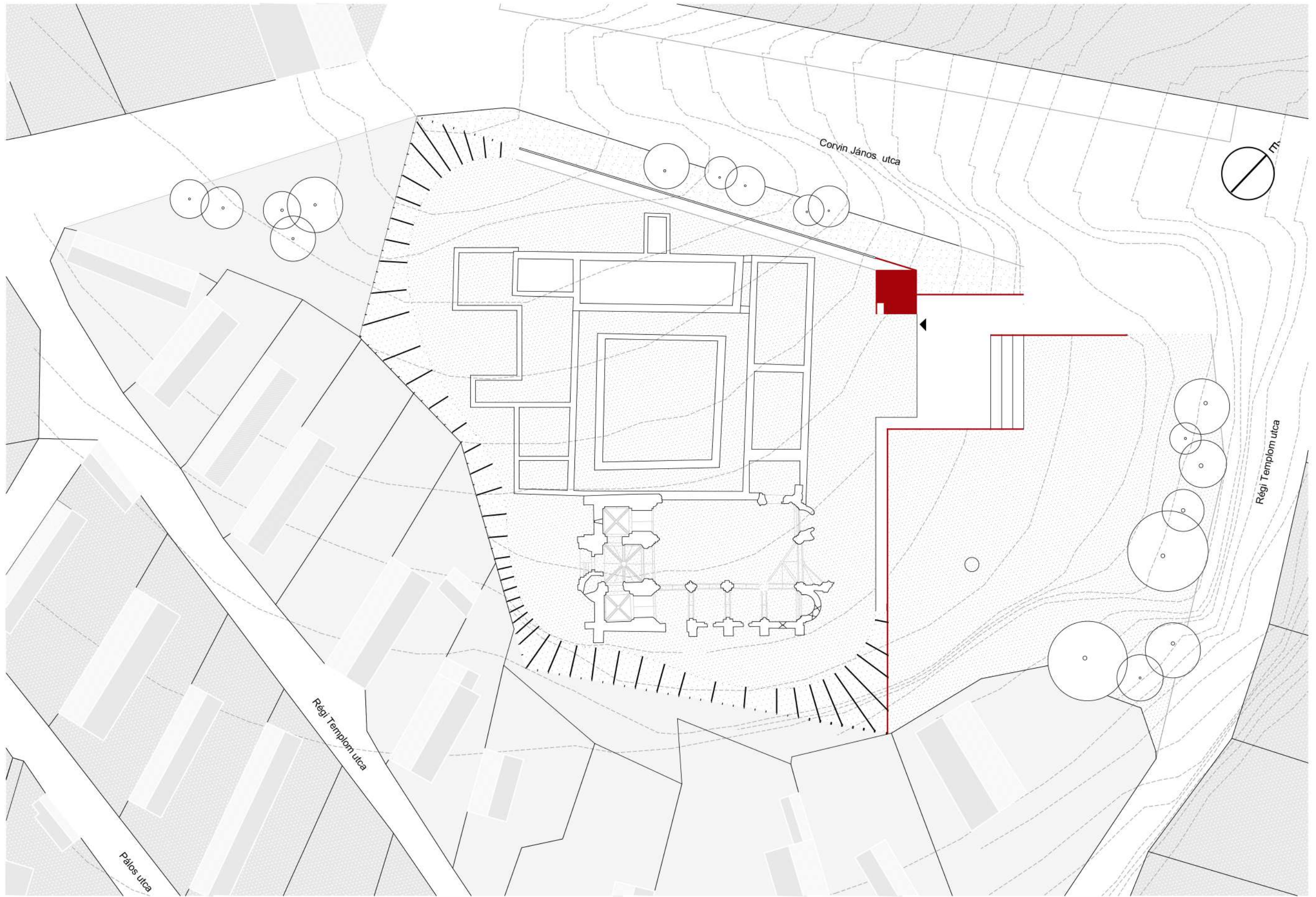
Zöldfelülethasználat

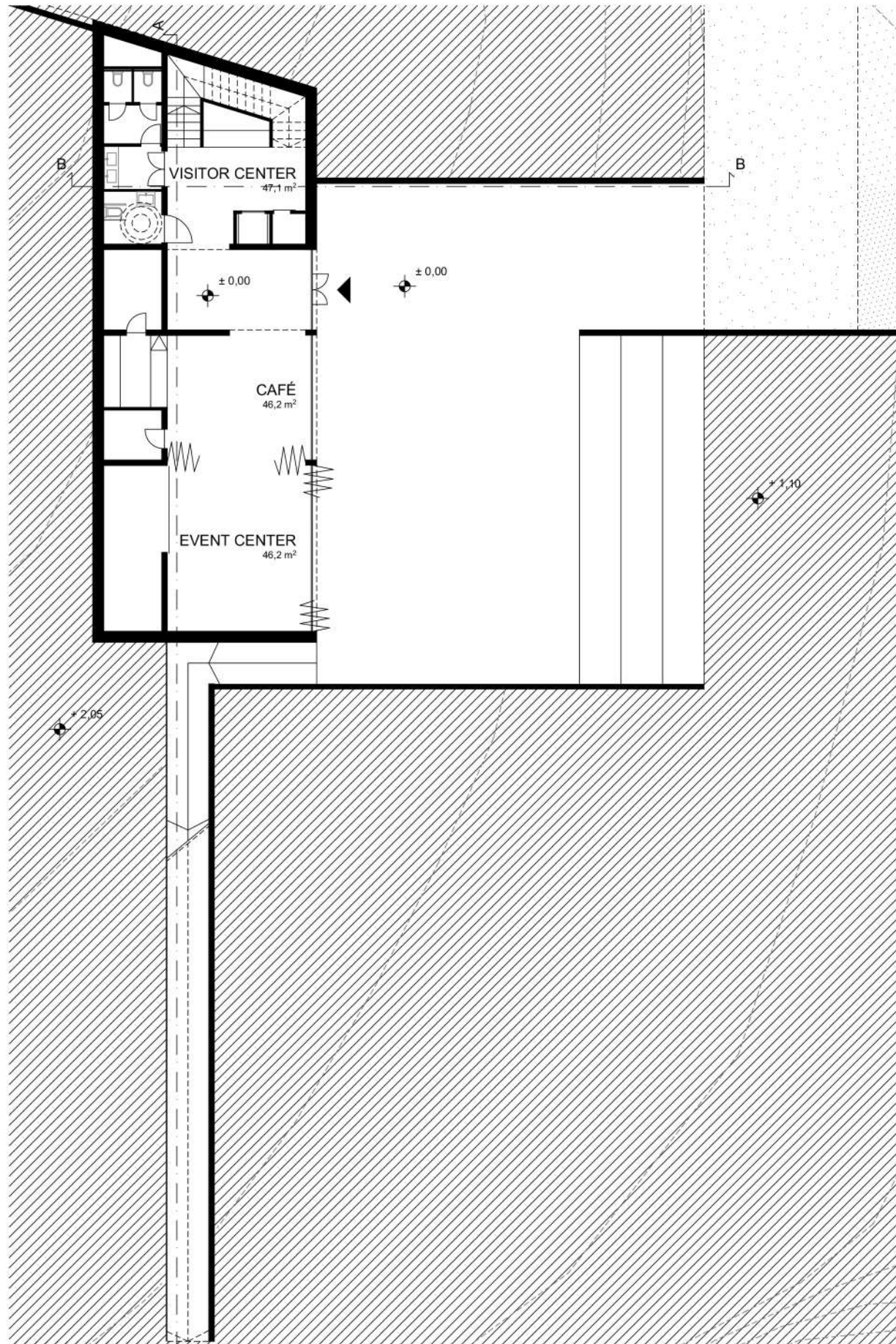
M = 1:1000

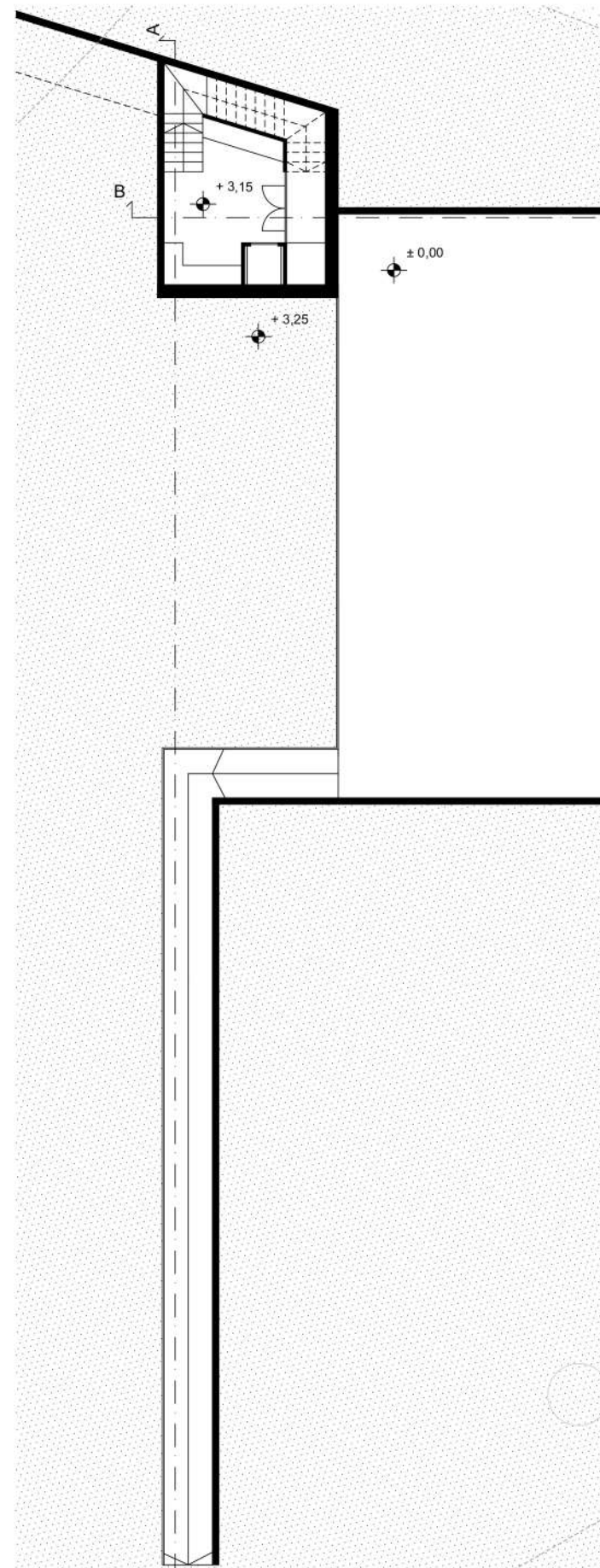
Konceptió helyszínrajz

M = 1:1000

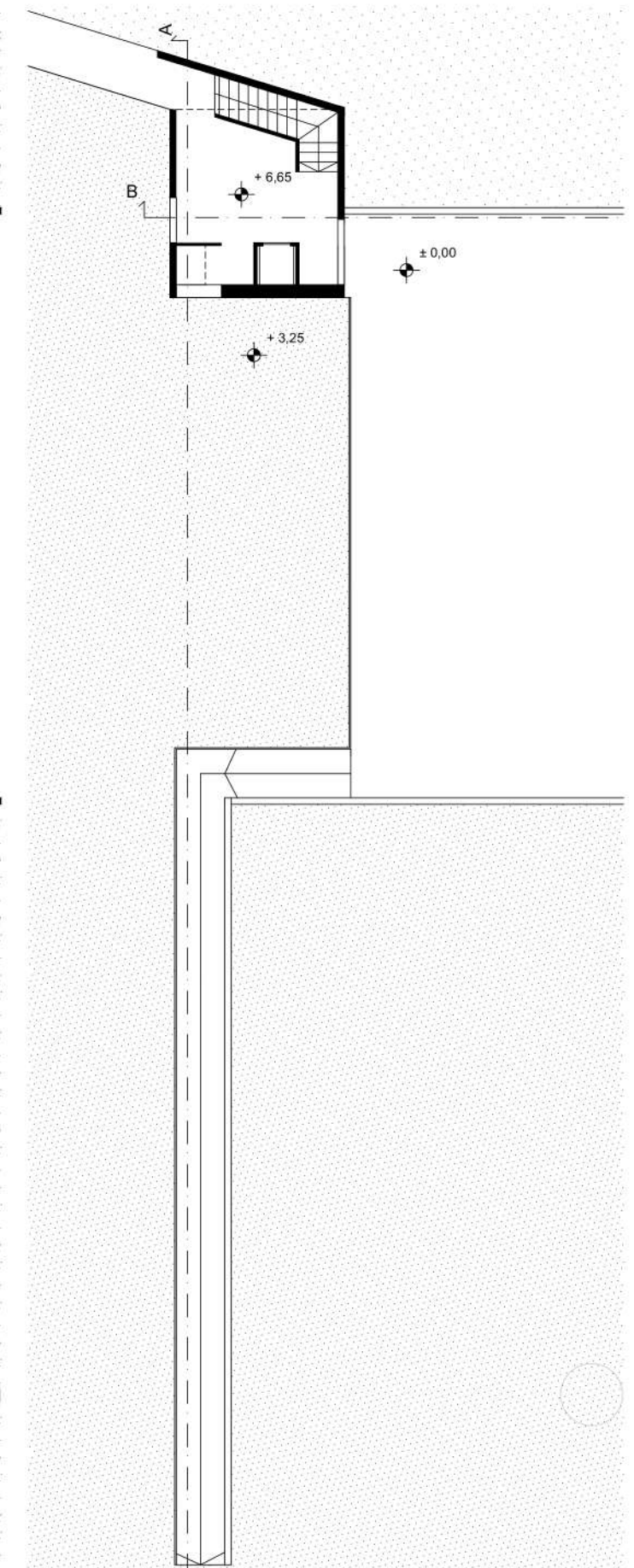

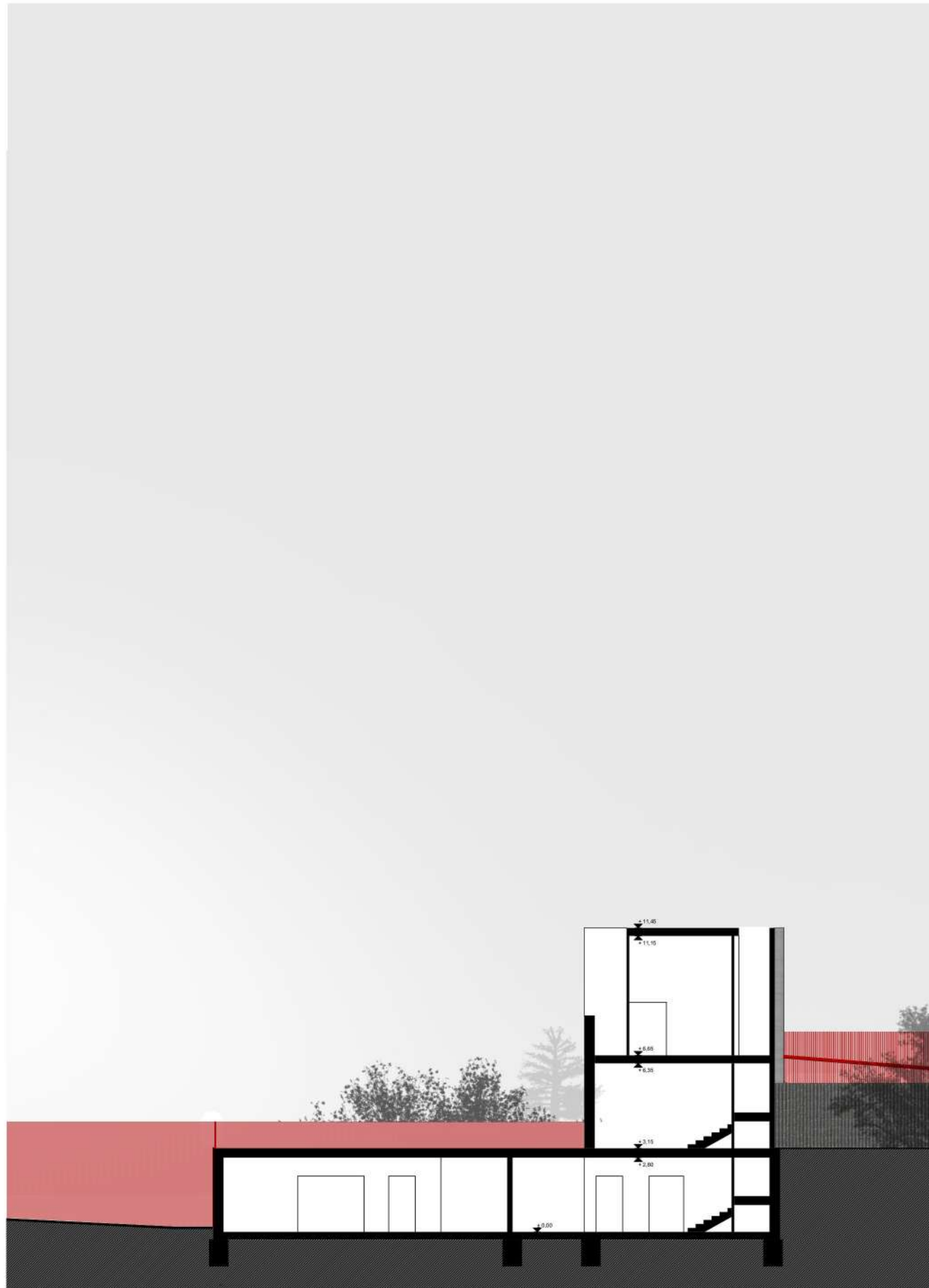
Alaprajz földszint

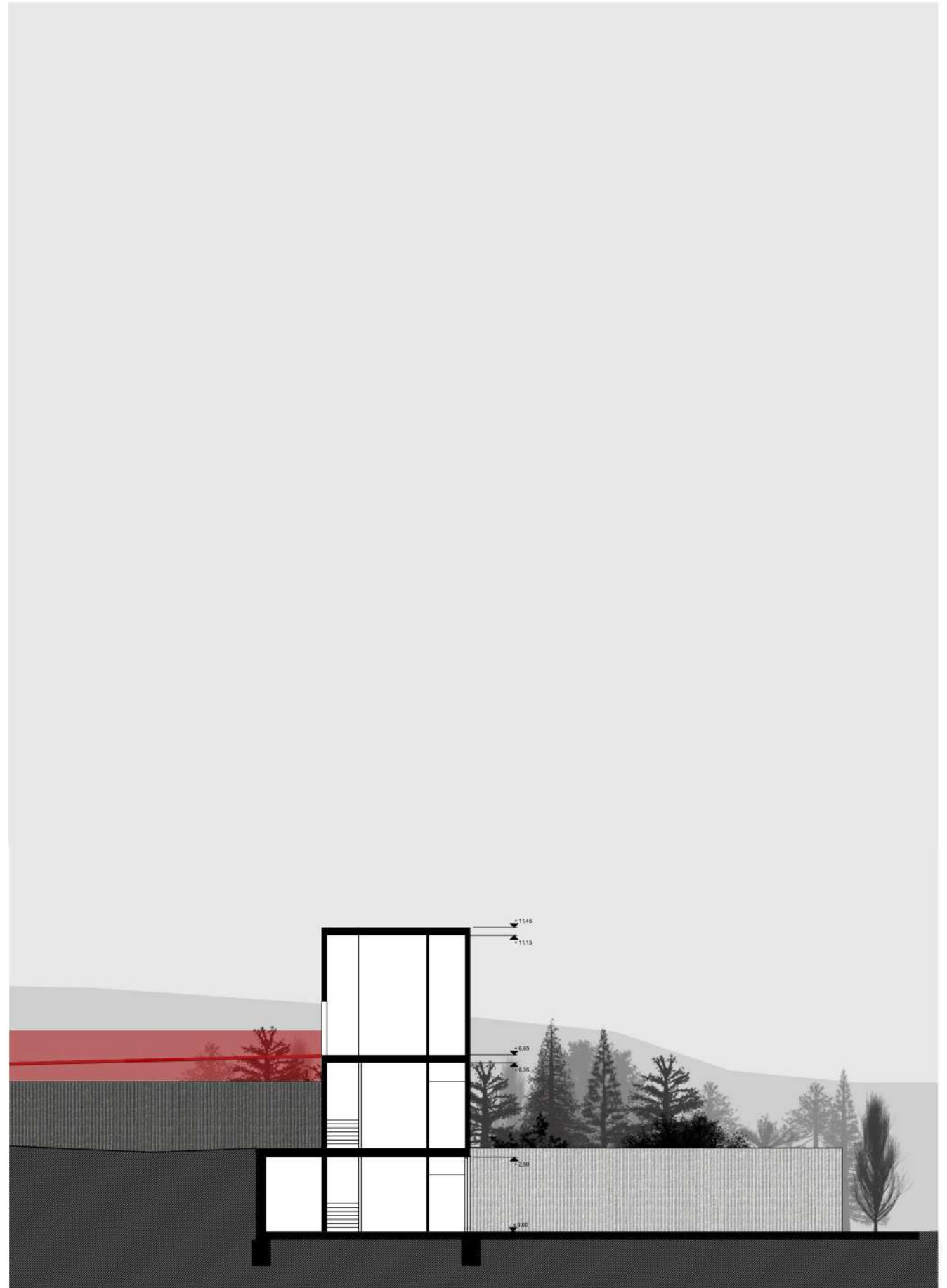
Alaprajz 1. emelet

Alaprajz 2. emelet

A-A metszet

B-B metszet

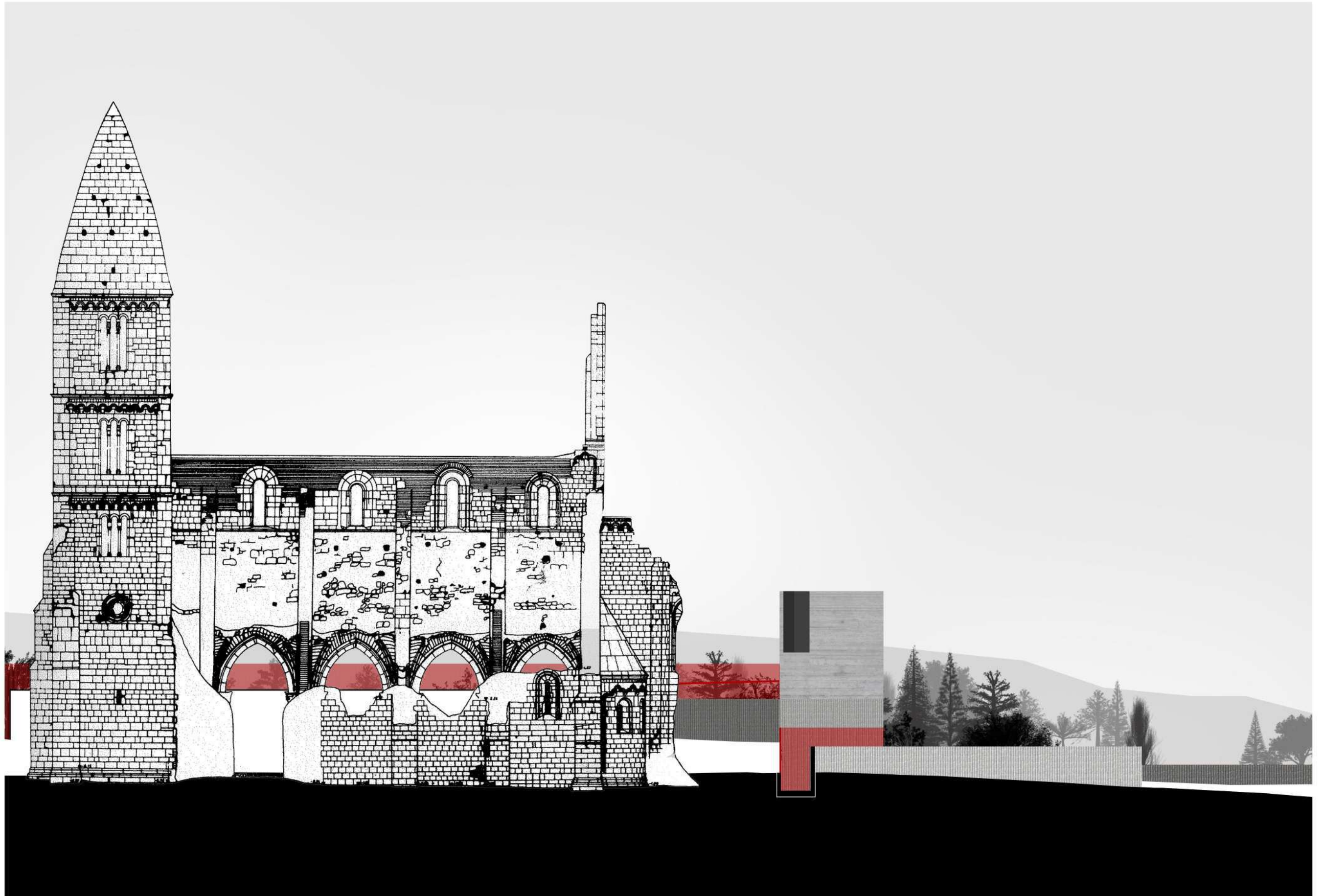
M = 1:200

Észak-keleti homlokzat

M = 1:200

Dél-keleti homlokzat

M = 1:200

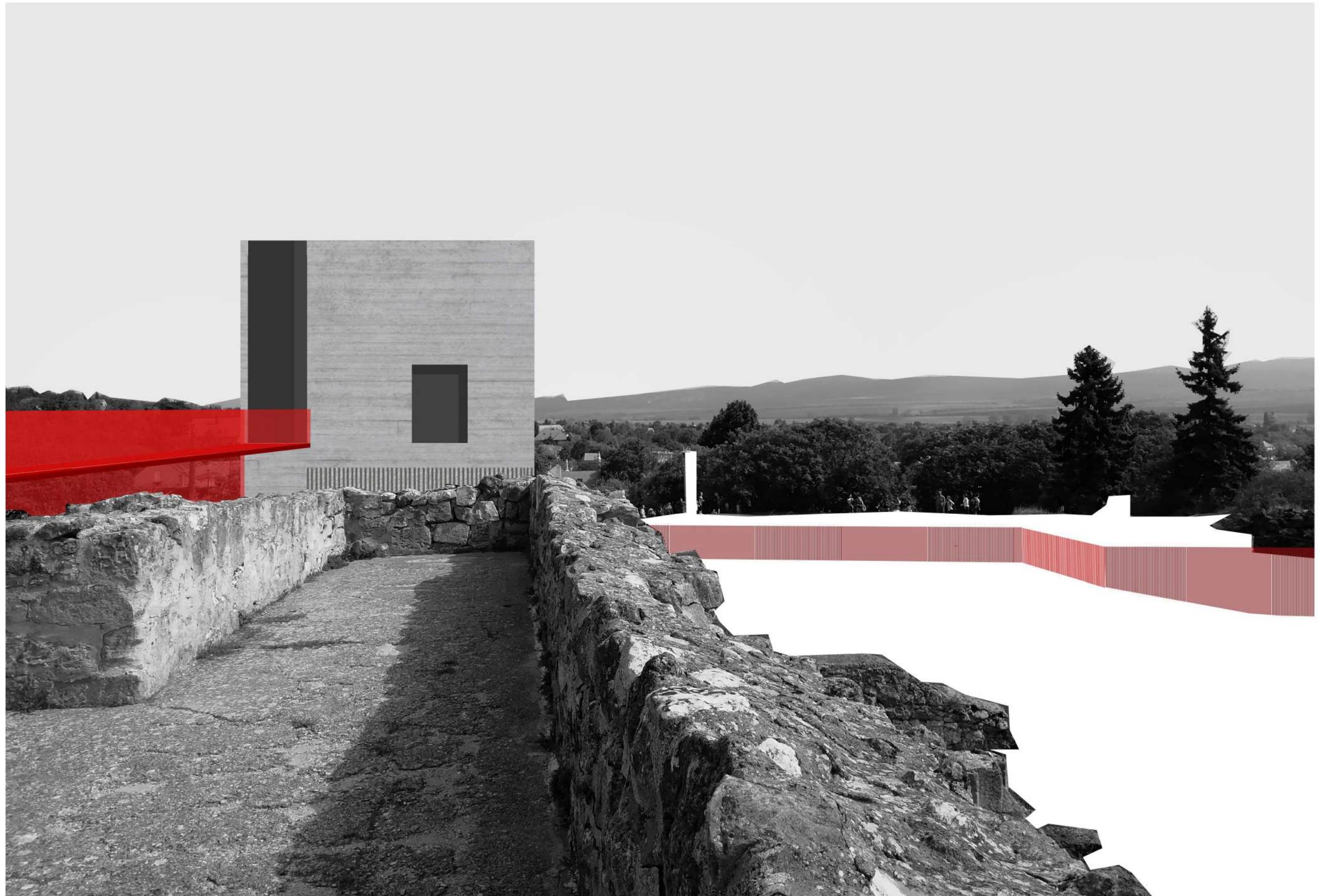
Dél-nyugati homlokzat

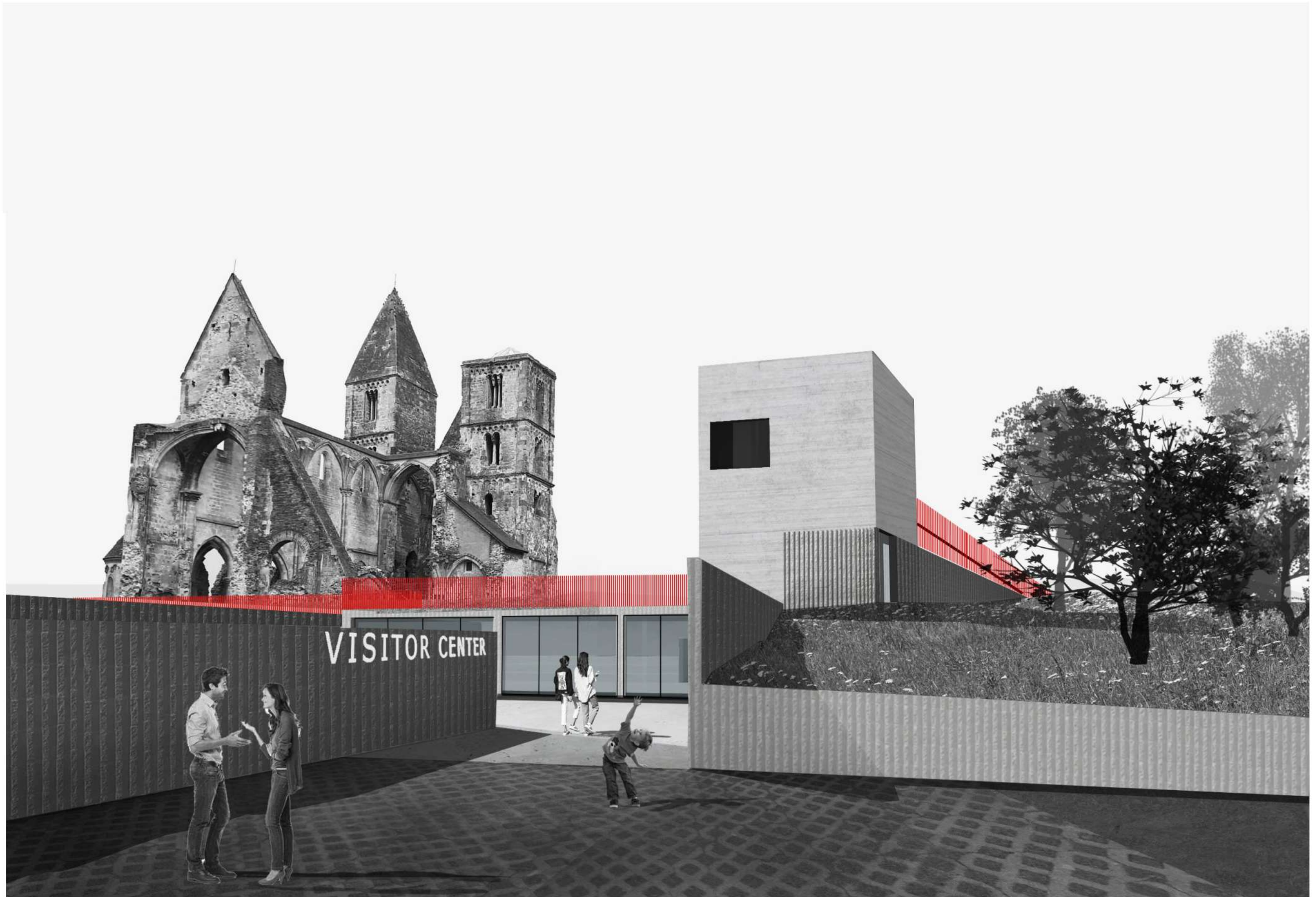
M = 1:200

Észak-nyugati homlokzat

M = 1:200

VISITOR CENTER

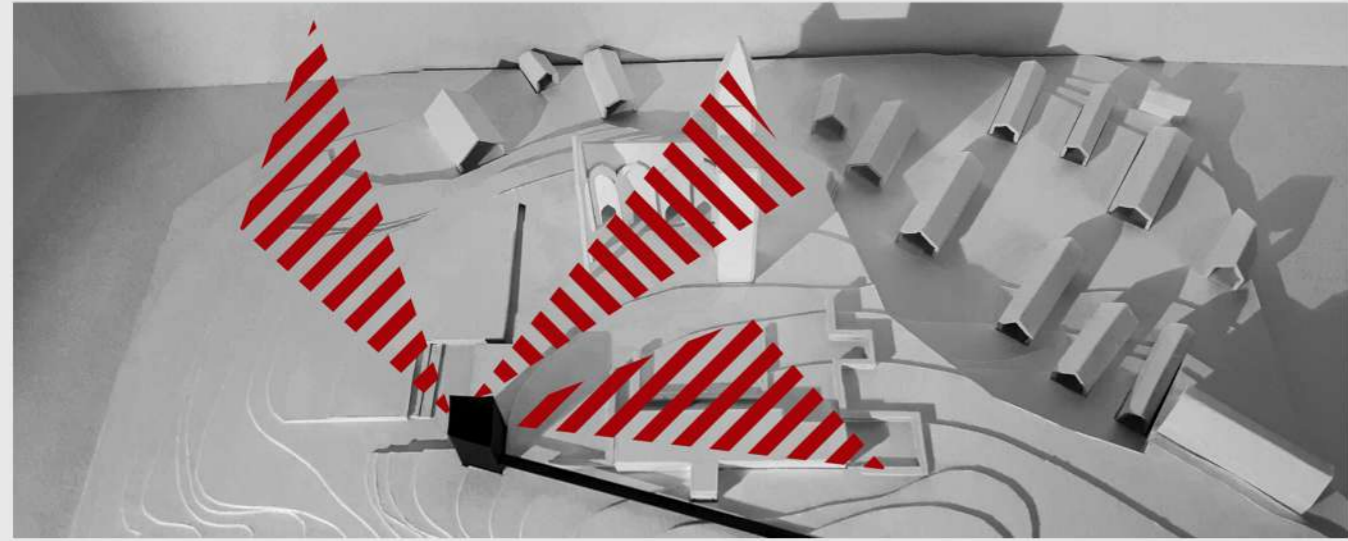
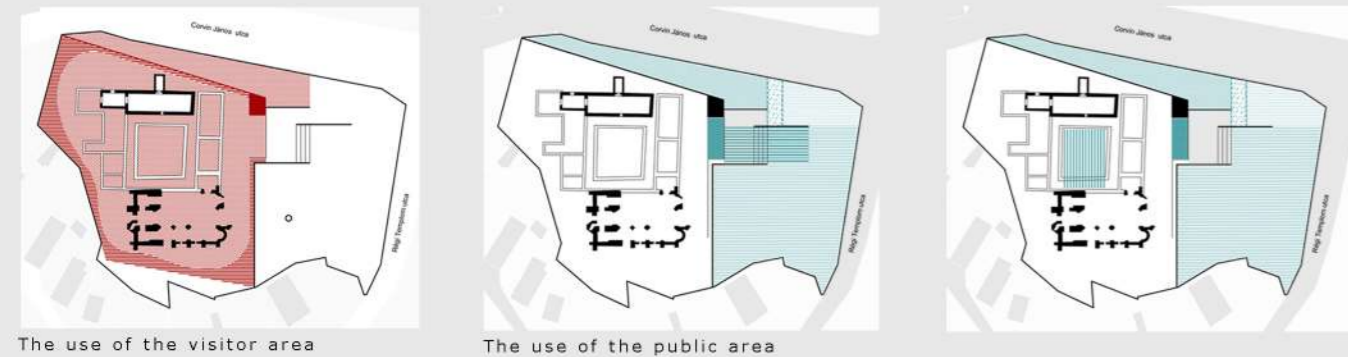
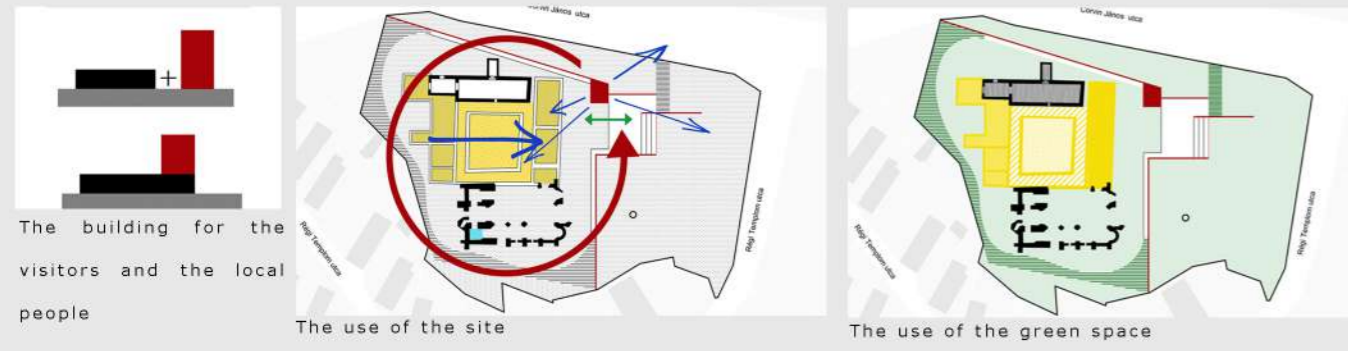
PERSPECTIVE

The church and monastery ruins of Zsámbék represent a remarkable, nationwide historical value. The church, which was originally built in the Middle Ages, has been damaged and renewed several times. The different types of restorations have become part of the church's character today, providing a unique view. The area is also popular amongst the local people and plays an important role in the city's life. Although the place has many potentials, it is not entirely integrated into the city and approaching it can be inconvenient.

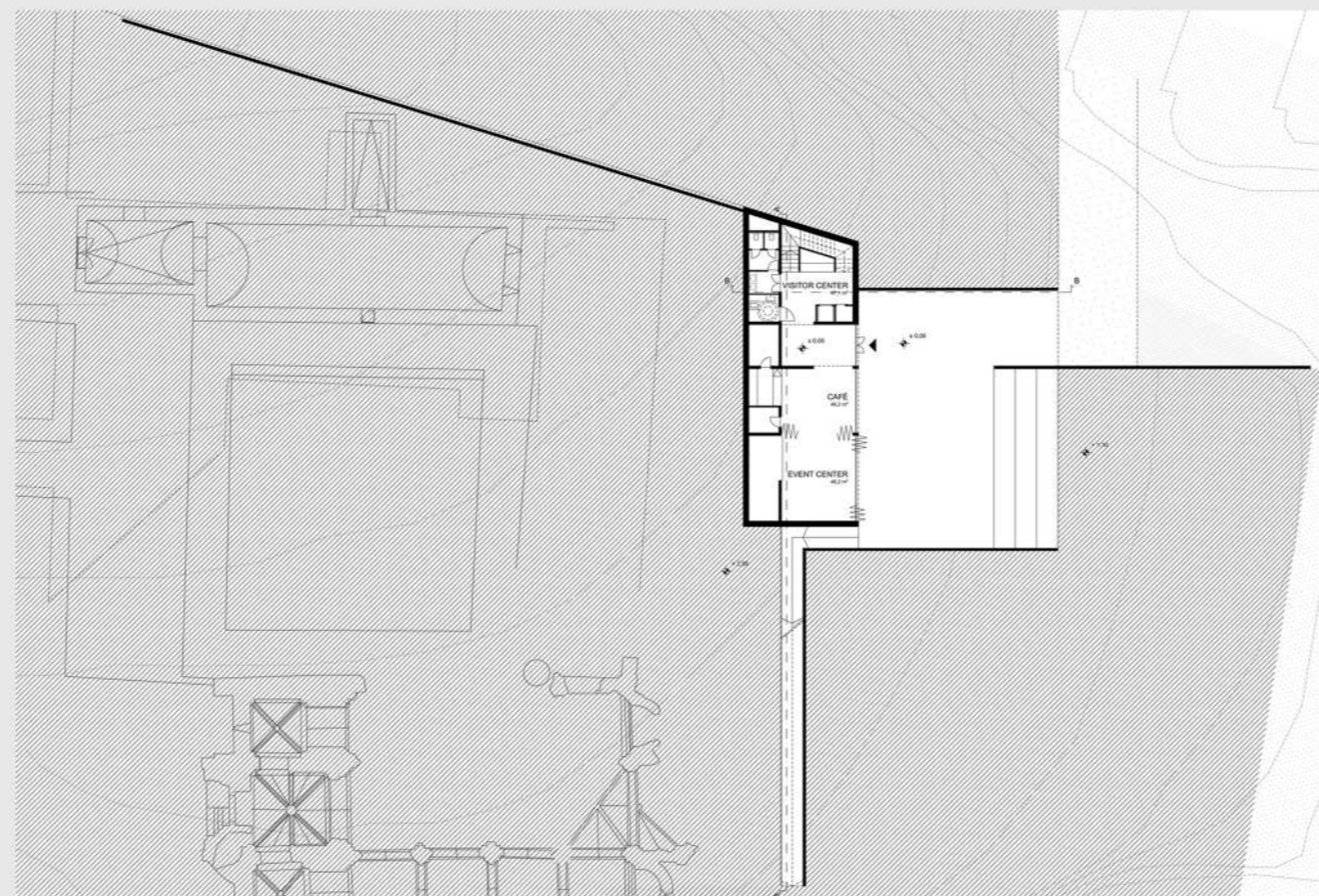
Our goal was to reconnect the area into the city by providing a place for both tourists and local people. With the location and mass of our designed, we wanted to organize the area and help clear the way it can be used by different communities. The building physically divides the area, but allows visual contact and by the functions placed in it, it helps creating a common place for locals and tourists.

During the formation of the mass, our biggest challenge was to find balance and connection between the new designed building and the highly rich memorial atmosphere. Therefore a part of the building is placed under the ground, containing functions designed for the local community. One of these is the café, and the other one is the event center which can be opened up to the public place in front of it when needed. The design of the public place is meant to evoke the spatial structure of the popular summer theatre events.

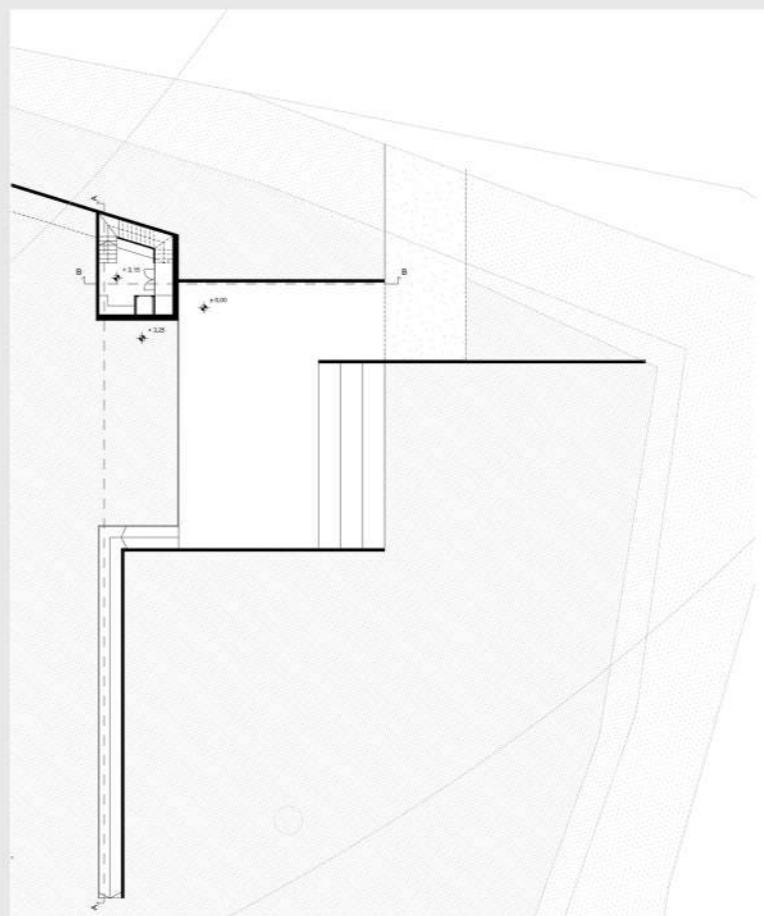
The tourists arrive into the building through a common entrance from the public space and start going upstairs to the part of the mass which rises above the ground. It is a defined route that offers guided viewpoints to the most important parts of the area. After that they arrive outside to an indicative pathway which goes around the church. In the end, tourists can roam the ruins freely or walked down the path connected back to the public space.

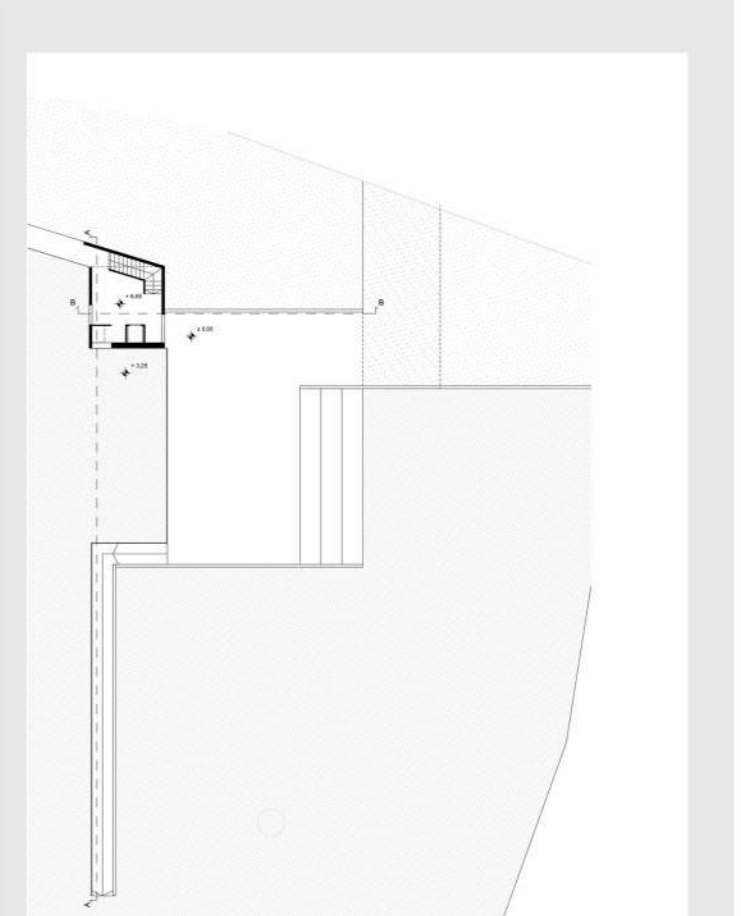
The guided viewpoint from the upstairs 'gallery': the landscape, the tower of the church, the ruins of the monastery

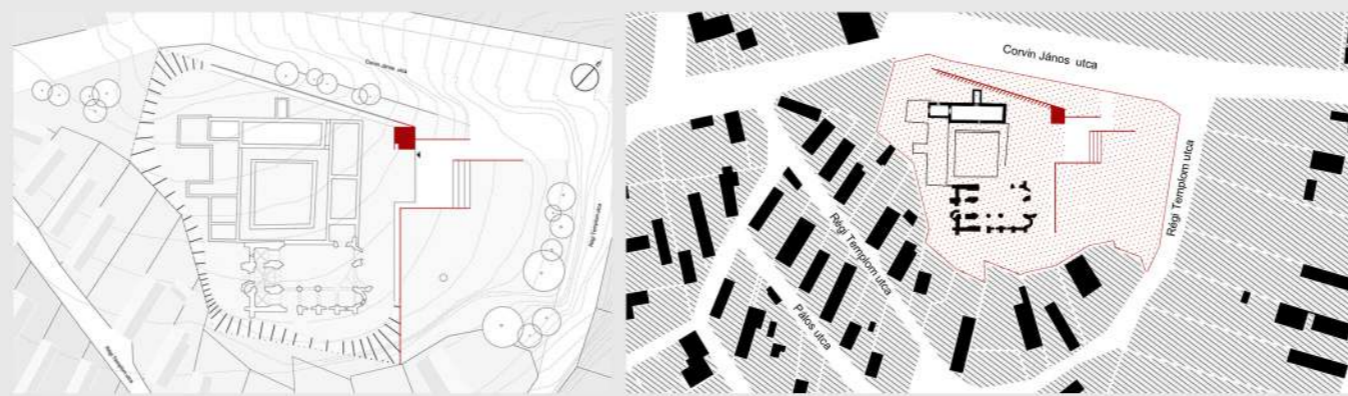
Ground floor plan

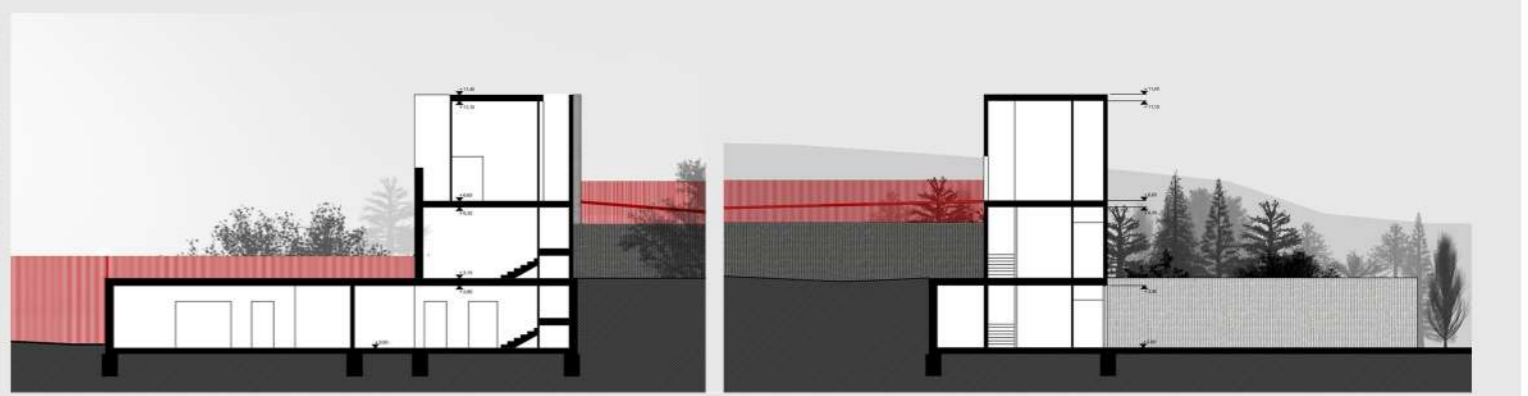
First floor plan

Second floor plan

Site plans

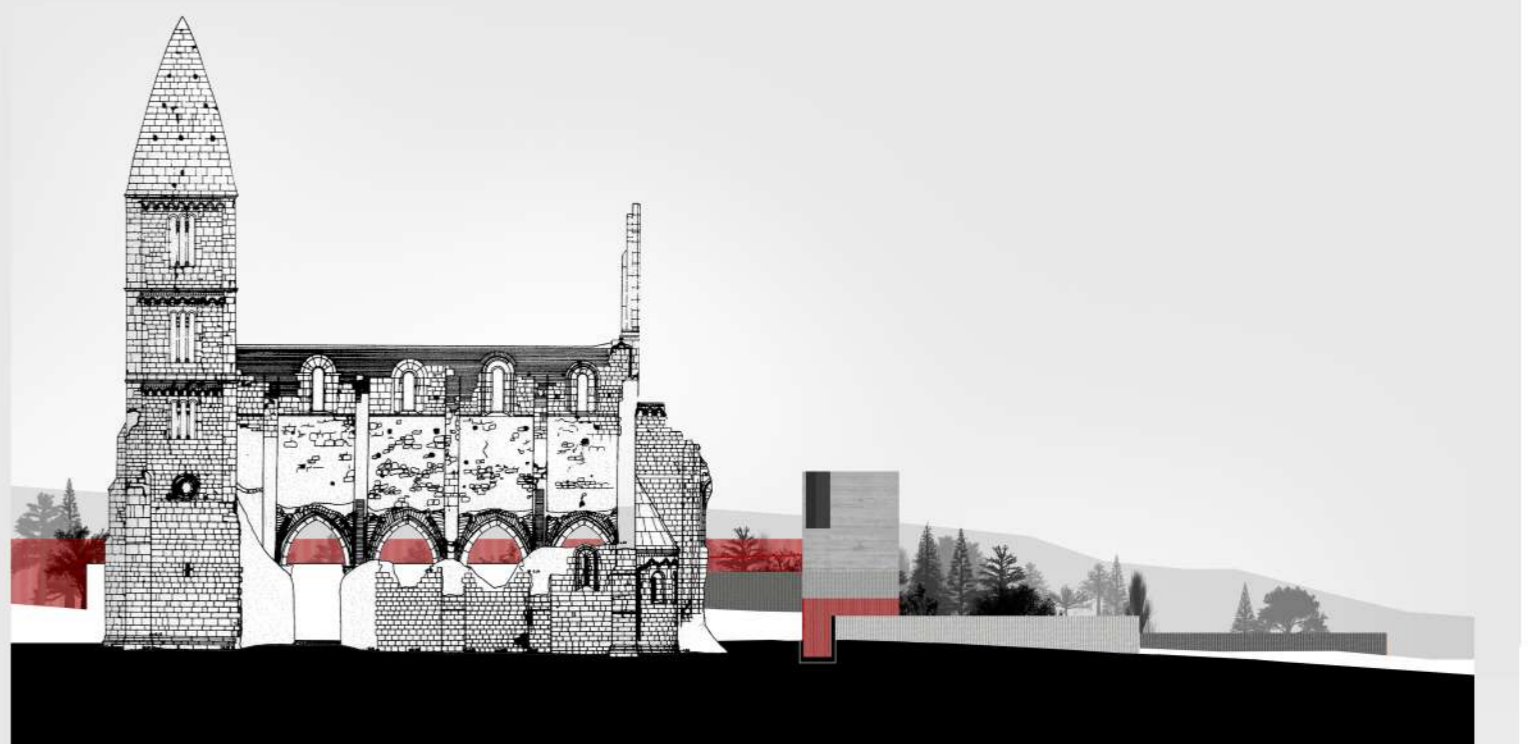

A-A section

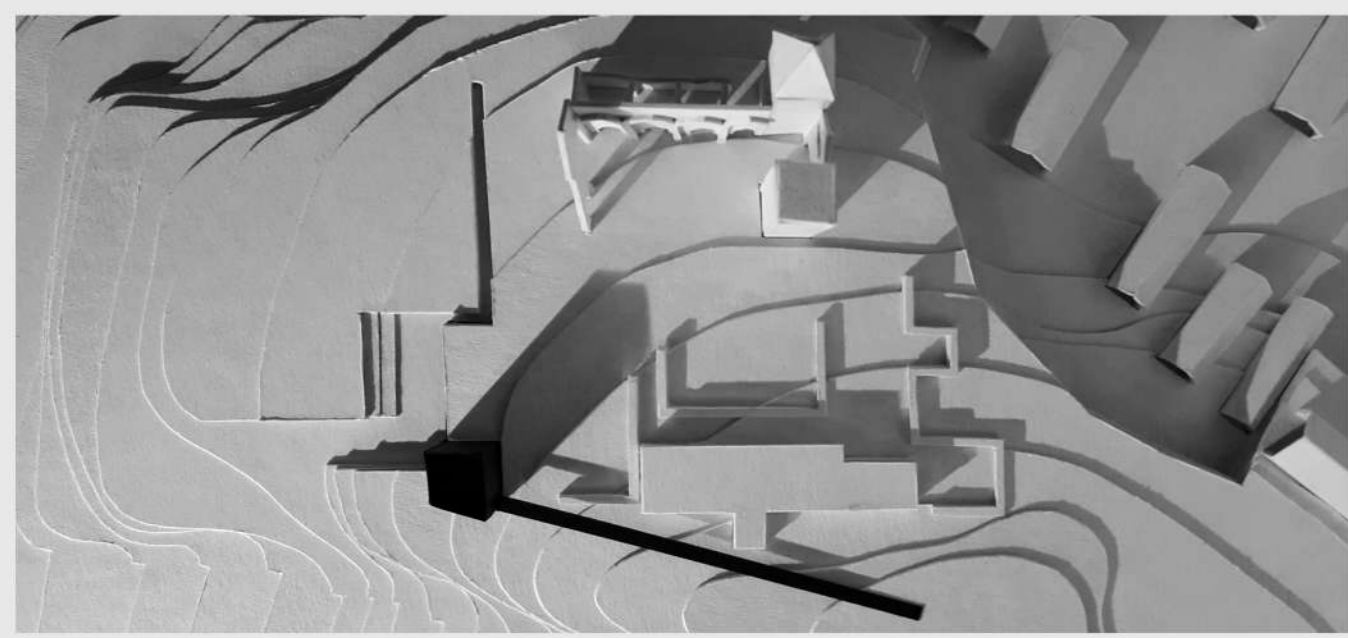
B-B section

Northeast elevation (drawing: Müller István)

Southeast elevation (drawing: Müller István)

Southwest elevation (drawing: Müller István)

Northwest elevation (drawing: Müller István)

